

BEATDROTTNINGENS DANS I KULISSERNA

Det var inte bara författarna Jack Kerouac, Allen Ginsberg, William Burroughs och Gregory Corso som liftade land och rike runt, experimenterade med poesi, droger och musik och skapade den motkultur vi i dag känner som beatkulturen. Bland beatförfattarna fanns också många kvinnor. Trots att de i sina liv och konstnärliga uttryck ofta var modigare än männen under de könsnormer som rådde under 1950-talet har de i hög grad ignorerats eller marginaliserats. Vi hälsade på hos en av de främsta bland dem, känd som "the beat goddess": ruth weiss.

TEXT HEIDI HAKALA / FOTO LAURA MENDELIN

En del anser att poesi har betydelse, andra förstår sig inte på poesi och så finns det de för vilka poesi är det enda som betyder något. ruth weiss inte bara läser sin poesi, hon är sin poesi.

ruth weiss är en av beatgenerationens starkaste kvinnliga röster och den beatförfattare som fusionerade jazzen och poesin. Hon var feminist och goth innan orden myntades på allvar, ofta klädd i helsvart och tjocka lager av vitt puder och svart smink runt ögonen. Hon skrev avantgardepoesi och målade, skådespelade i filmer och teaterpjäser och var involverad i gay- och dragscenen, umgicks med svarta och jazzmusiker. Författaren Jack Kerouac brukade komma hem till henne med några flaskor rött vin, själv drack hon öl, och så satt de på golvet och pratade om livet och skrev haiku.

– Jag önskar att jag hade kvar dikterna, vi gillade båda haiku och stream of consciousness (inre monologer). Jack drack mycket och behandlade aldrig sina damer särskilt väl. Där- emot visste han hur man ska behandla sina vänner, och vi var vänner. Kvällen slutade ofta med att han tuppade av på golvet, säger weiss med ett roat leende.

Det här var före succén med *On the road* och Kerouacs flytt till New York. I gryningen kom beatikonen Neal Cassady förbi, varje gång i en ny bil som han "lånat" och körde tills bensinen tog slut. De tre poeterna var alla i tjugooårsåldern, ungdomen kändes evig och Cassady körde som en färdblind dåre. Oftast slutade den Halsbrytande färden i Potrero Hill i San Francisco, som erbjöd den vackraste vyn över soluppgången.

– Men jag var inte ansluten till de andra beatpoeterna, vi var alla väldigt olika och bildade ingen klick. Lawrence Ferlinghetti, Allen Ginsberg och några andra bildade en inre krets, men det var inte bara kvinnorna utan också många män som inte hade tillträde till den. Jag och Ginsberg kom aldrig överens, säger weiss.

Beatgenerationens kvinnor stod, och står fortfarande, i skuggan av de manliga protagonisterna. Ändå krävdes det av den tidens kvinnor mycket mer mod att bryta mot normerna än det gjorde för männen. Kvinnorna förväntades skaffa sig man och barn och hus, spara pengar för pensionen, konsumera och klä sig, prata och tro enligt det mönster som samhället föreskrev. Beatkvinnorna vägrade ändå knyta sina liv till en skinande ny köksutrustning. weiss skrev sin första dikt som femåring och visste redan då att hon ville ägna sitt liv åt poesi. Hon ville varken ha barn eller gifta sig.

– Det senare gjorde jag i alla fall, två gånger. Men jag är en person som inte vill göra någonting halvhjärtat. När jag stiger in i mitt skrivande så uppslukas jag fullständigt. Jag vet att ett barn skulle ha tagit all min kärlek och kraft och därför offrade jag moderskapet för konstens skull.

Liksom de manliga beatförfattarna var kvinnorna orädda, intelligenta och rastlösa. De ville bryta mot ledan, tryggheten och konformiteten. Många av dem flydde respekterade hem och föräldrarnas förväntningar, bland dem Joyce Johnson och Elise Cowen. Andra gifte sig och skaffade barn som det hörde till att man skulle, men utan att följa ortodoxa regler. Hettie Jones skaffade barn med en svart man, vilket

**”JAG VET ATT ETT BARN SKULLE HA TAGIT ALL MIN
KÄRLEK OCH KRAFT OCH DÄRFÖR OFFRADE JAG
MODERSKAPET FÖR KONSTENS SKULL”**

– RUTH WEISS

ansågs vara en skandal, och Diane di Prima tog med sig sina fem barn på en roadtrip genom landet när hon skulle ut och uppträda på poesifestivaler. Många av dem skrev, också de stora stjärnornas flickvänner och döttrar såsom Carolyn Cassady och Jan Kerouac, men eftersom kvinnorollen så starkt förknippades med hemmafruidealet blev de sällan publicerade i annat än små tidskrifter.

Det var egentligen först 1996, då Brenda Knight gav ut boken *Women of the Beat Generation*, som de kvinnliga beatförfattarna fick träda fram ur männens skugga. Det här gällde också Ruth Weiss, som fortfarande regelbundet läser sina dikter i San Francisco, bland annat på den kända bokhandeln City Lights Bookstore.

– Brenda ringde mig och ville veta vad som hände med kvinnorna. Jag hjälpte henne att hitta några av de andra. Ibland kände jag att vi kvinnor hölls utanför de litterära cirkelarna. Kvinnor fick sällan föreläsa på universiteten, till exempel, och jag skulle aldrig ha blivit publicerad hos något av de stora förlagen som fokuserade på beatlitteratur. Jag var kvinna och mina dikter ansågs vara för okonventionella för att nå en större publik, säger Weiss.

Med tanke på att beatkulturen ville vara en kultur i marginalen är det i dag främst kvinnorna som med sin positionering i litteraturhistoriens marginal representerar beatkulturen i ursprunglig anda. Först på senare tid har flera av deras verk tryckts. Man kan undra om de kvinnliga revolutionärerna hade fått mer uppmärksamhet om någon av dem gjort entré på scenen under den legendariska poesiuppläsningen i Six Gallery i San Francisco 1955. Då framförde Allen Ginsberg för första gången sin banbrytande dikt *Howl* och beatkulturen exploderade på allvar.

För Weiss stod judeförföljelserna i vägen för hennes framgång. Som barn i en judisk familj i nazismens Tyskland hade hon tidigt lärt sig att gömma sig. Barndomen var en flykt, först från Berlin 1933 då Weiss var fem år gammal. Familjen åkte till hennes farmor som gömde judar i sitt hus i Wien. Stundvis var huset så fullt att Weiss måste sova i badkaret. Fem år senare tvingades de fly vidare till Holland och därifrån med en färja över Atlanten till USA. När de återvände till Tyskland efter krigets slut hade släktingarna dött i koncentrationslägren. Weiss gröna hår är en tyst men iögonfallande fredssymbol, en idé hon fick då hon såg anti-krigsfilmen *The Boy With Green Hair* (1948). Filmen handlar om en pojke vars hår färgades grönt när han fick reda på att han blivit föräldralös och om hur samhället bemöter hans envisa tal om världsfred.

Efter kriget kom Weiss ensam tillbaka till USA och gav sig ut på vägarna, från Chicago till New Orleans, New York och San Francisco. Det var ovanligt att kvinnor liftade på den tiden och den kortväxta Weiss var en besynnerlig syn bland vagabonderna. Till slut landade hon mitt i den experimentlystna konstnärskretsen i San Francisco, där hon bland andra

lärd kända beatpoeten Bob Kaufman.

– Det här var innan beatkulturen fick sitt genombrott. Till en början var ”beatnik” ett fult ord som myntats av medierna. Vi stämplades som kriminella eller som stereotypa bohemer som rökte och drack dagarna i ända. Själv använde jag aldrig tyngre droger, vilket troligtvis är orsaken till att jag fortfarande lever i dag, men flera av mina vänner gjorde det. Medierna är som Hollywood, de behöver en stämpel för att klassificera. Men i efterhand är jag delvis tacksam över stämpeln, den gjorde det vi höll på med känt för en bredare publik, säger Weiss.

Beatförfattarna var visionärer och rebeller som bröt mot regler, form och tradition, som en symbolisk ikonoklasm. Det tycker Weiss också om att göra i det privata. Hon skriver sitt namn utan versaler som en protest mot lag och ordning. När hon ställer till med fest i konstnärshemmet är både överklass och hemlösa bjudna under premissen ”alla är vi ett”. Böcker, penslar och skivor ligger utspridda överallt i huset och väggarna pryds av hennes målningar. I arbetsrummet står en skrivmaskin av märket Royal, det enda som hon själv använder sig av förutom papper och penna. ”My loyal Royal” kallar hon den. Hon korkar en flaska öl och skummet rusar upp mot mynningen. Tänder en cigarett, den n:te för dagen.

Weiss och Bob Kaufman beskrivs som två beatpoeter som skrev från marginalen, han på grund av sin hudfärg och hon på grund av sitt kön. Man kan säga att beatkulturen populariserade motkulturen. Journalisten Preston Whaley skriver i boken *Blows like a Horn* att Weiss och Kaufman dekonstruerade jaget och inspirerade nya subkulturer såsom hippiekulturen, feminismen och antirasismen. Men Weiss tror också på generation Y och en ny början.

– Jag anser att det finns en större medvetenhet bland dagens unga än jag någonsin upplevt tidigare. Det finns en enorm vilja att få till stånd en förändring, till exempel inom miljörelsen, och jag tror att de kommer att lyckas. *

I DAG

undervisar Ruth Weiss i poesi i Wien och uppträder på jazz- och poesifestivaler i Tyskland, Tjeckien och Österrike.

NÅGRA AV RUTH WEISS VERK:

steps (1958)
desert journal (1977)
single out (1978)
cant stop the beat (2011)
a fools journey (2012)

**"JAG ANSER ATT DET
FINNS EN STÖRRE
MEDVETENHET
BLAND DAGENS
UNGA ÄN JAG NÅ-
GONSIN UPPLEVT
TIDIGARE"**

— RUTH WEISS

“BÅDE DÅ OCH NU ANSER DEN UNGA
GENERATIONEN ATT DET SYSTEM SOM
VÅRA FÖRÄLDRAR FÖRLITAT SIG PÅ
INTE LÄNGRE FUNGERAR”

Från ”frihet” till frihet

Om man gömmer sig bakom en mask alltför länge så glömmen man till slut bort vem man är bakom den. Beatpoeterna ansåg att det amerikanska frihetsbegreppet var en plattityd. De ville skapa förutsättningar för en frihet att välja uttryckssätt och livsstil utan samhällets fördömande blickar.

TEXT HEIDI HAKALA / FOTO LAURA MENDELIN

Vi står i korsningen mellan 16th Street och Mission Street i San Francisco. Det är torsdag kväll och klockan är snart nio. Till en början får vi bara sällskap av några hemlösa som då och då plockar fram flaskan som de varsamt skyddar under sina vadderade jackor. Det luktar piss, avfall och snabbmat. Men vartefter fylls den till synes helt vanliga gatukorsningen vid den smutsiga tunnelbanestationen av en heterogen samling människor: unga välklädda universitetsstudenter, musiker med bongotrummor och gitarrer, skejtare och rastafaris, vita, svarta och grånande människor.

I tur och ordning intar de ”scenen”, en målning på gatan i form av ett stort öga. Under gatlyktornas sken framför de sin musik eller sina texter med en frenesi kryddad med antingen humor eller ilska, men med friheten som gemensam nämnare. De här torsdagskvällarna är ett arv från beatgenerationen, vars frontfigurer gärna umgicks med gatans folk och tog ut poesin till ställen där den inte tidigare hade hört hemma.

– Före beatpoeterna var poesi någonting långsamt. Avståndet mellan litteraturen och det verkliga livet var stort. Beatpoesin präglades av en gatumentaltitet som gjorde poesin tillgänglig för en bredare krets. Beatförfattarna ville definiera världen som de lever i, i realtid. Det gjorde de högljutt och de märkte att folk lyssnade, säger Evan Karp.

Han är en spindel i poesinätet i San Francisco och leder Quiet Lightning, en organisation som regelbundet ordnar poesiuppläsningar i allt från gallerier till växthus och idrottshallar. Varje månad ger de också ut tidskriften Sparkle & Blink där unga, tidigare opublicerade poeter får sin röst hörd. De unga poeterna vill inte definiera sig som en modern beatgeneration, men många är influerade av beatpoeternas direkta och explosiva sätt att skriva. Karp är övertygad om att det finns en orsak till att just San Francisco blev den stad där beatkulturen blomstrade, en stad där de olika stadsdelarna fortfarande har sin alldeles egen litterära tradition och gemenskap.

– I San Francisco finns en öppenhet för både olika uttrycks-sätt och olika livsstilar. Därför kommer folk hit, och därför stannar de. Alla som bor här är konstiga på sitt eget sätt, vilket föder gemenskap och kreativitet. Luften är alltid ny i San Francisco och nya rörelser tenderar att starta här, säger han.

I San Francisco är den gamla italienska stadsdelen North Beach fortfarande beatkulturens epicentrum. Här bildade konstnärer, anarkister, fritänkare och musiker en dynamisk krets och många av gatorna i området är döpta efter dem. Kaféerna och barerna är i dag ställen som turisterna folkas till, men också de gamla beatpoeterna träffas här för att diskutera konst och politik. Deras högljudda sällskap på Caffè Trieste är svårt att missa, och det är just i hopp om att få en glimt av poeterna som många sitter och hänger på caféet från morgon till kväll.

Beatpoeterna ville förändra samhället, men protesterna var mer kulturella än politiska till sin natur. Det handlade om en kamp för demokrati inom konsten och kulturen, eftersom kulturen i femtiotalets USA var rigorös och respekten för det som var annorlunda liten.

– Någon av beatpoeterna sade att deras generation hela tiden kastar en blick över axeln för att försäkra sig om att deras sätt att gå, tala och leva är likadant som personen bredvid. En sak som verkligen definierade beatrörelsen var att man vägrade gå med på det här. Man ansåg att sann frihet handlar om att frigöra sig från alla samhällets förväntningar. Man var inte intresserad av pengar och status utan ville bekräfta rätten att leva och skapa konst på sina egna villkor.

Det säger Brandon Loberg som jobbar på beatmuseet i San Francisco, ett museum som öppnade 2003 med missionen att samla arvet efter beatrörelsen. Loberg skriver också egna texter och hör till de återkommande estradörerna i hörnet av 16th och Mission. Under de senaste åren har beatkulturen populariserats genom filmatiseringen av *On the road* (2012) och *Howl* (2010). Det är kanske ingen slump att många rörelser inom konst, poesi och musik just nu har återupp-täckt beatgenerationen. Dagens samhällsutveckling mot materialism, kapitalism och en hård arbetskultur påminner på många sätt om den utveckling som beatpoeterna protesterade mot på femtiotalet.

– Vi befinner oss också mitt i den största världsomfattande ekonomiska krisen sedan den stora depressionen på 1920-talet, då många av beatförfattarna växte upp. Liksom deras tillvaro präglas också vår av osäkerhet och arbetslöshet. Både då och nu anser den unga generationen att det system som våra föräldrar förlitat sig på inte längre fungerar, säger Loberg.

Han berättar om hur en frustrerad Allen Ginsberg som tjugoåring besökte sin psykiater. Han hade ett välbetalt jobb på en reklambyrå i San Francisco och var populär bland kvinnorna, men frustrationen bottnade i att han egentligen bara ville skriva poesi och dejta män. Psykiatern såg på honom och sade: Du är ditt eget öde, gör vad du måste göra, det finns inget som hindrar dig. Allen Ginsberg blev den han är för att han fick den bekräftelsen, säger Loberg.

– Om han inte hade lämnat jobbet utan fortsatt på reklambyrån skulle antagligen ingen i dag veta vem han var. *